

Gjelder hele
Svalbard

NORWESKI SPOSÓB NA ROSJĘ

POLITYKA OBRONNA NORWEGII

– WNIOSKI DLA REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO

Justyna Gotkowska

NUMER 38
WARSZAWA
STYCZEŃ 2014

NORWESKI SPOSÓB NA ROSJĘ

POLITYKA OBRONNA NORWEGII

- WNIOSKI DLA REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO

Justyna Gotkowska

OSW |

CENTRE FOR EASTERN STUDIES
OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH im. **Marka Karpia**

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich
im. Marka Karpia / Centre for Eastern Studies

Redakcja merytoryczna
Olaf Osica

Redakcja
Katarzyna Kazimierska

Współpraca
Anna Łabuszewska

Opracowanie graficzne
PARA-BUCH

DTP
GroupMedia

Zdjęcie na okładce
Agencja Shutterstock

Mapa i wykresy
Wojciech Mańkowski

WYDAWCA

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia
Centre for Eastern Studies

ul. Koszykowa 6a, Warszawa
Tel. + 48 /22/ 525 80 00
Fax: + 48 /22/ 525 80 40
osw.waw.pl

ISBN 978-83-62936-38-0

Spis treści

TEZY /5

WSTĘP /8

I. POLITYKA OBRONNA NORWEGII A DALEKA PÓŁNOC /9

- 1. Interesy Norwegii /10**
- 2. Problemy prawne /13**
- 3. Wyzwania i zagrożenia /15**

II. NORWESKA POLITYKA OBRONNA: WSPÓŁPRACA I ODSTRASZANIE /20

- 1. Współpraca z Rosją /21**
- 2. Wzmacnianie obrony zbiorowej w NATO /25**
- 3. Budowa własnego potencjału obronnego /29**
- 4. Współpraca w regionie Europy Północnej /35**

III. NORWEGIA A REGION MORZA BAŁTYCKIEGO /39

Aneks 1. Delimitacja granic morskich Norwegii /43

Aneks 2. Udział Norwegii w operacjach zagranicznych /44

Aneks 3. Wydatki na cele wojskowe /46

Aneks 4. Liczebność i kategorie personelu Norweskich Sił Zbrojnych /47

Aneks 5. Aktywność Norweskich Sił Zbrojnych w kraju /49

TEZY

- Po okresie „uśpienia” po zakończeniu zimnej wojny norweska Daleka Północ, obejmująca arktyczne obszary (głównie) morskie wchodzące w skład jej terytorium lub pozostające pod jej jurysdykcją, w ostatnich latach ponownie stała się dla Norwegii regionem strategicznym. Obszar ten jest traktowany jako trzeci najbardziej perspektywiczny dla sektora energetycznego region Norwegii, który jest istotny także dla rybołówstwa oraz transportu morskiego przez otwierający się szlak transportowy Przejścia Północno-Wschodniego.
- Ze względu na duże znaczenie norweskiej Dalekiej Północy dla rozwoju gospodarczego i pozycji Norwegii na świecie utrzymanie dostępu do zasobów tego regionu oraz ich eksploatacji determinuje norweską politykę gospodarczą i zagraniczną. Wyzwania i zagrożenia dla szeroko pojętego bezpieczeństwa tego regionu Norwegii traktowane są zaś jako pierwszoplanowe z perspektywy polityki obronnej państwa.
- Niektóre z obszarów norweskiej Dalekiej Północy podlegały lub nadal podlegają sporom prawnym, w których głównym adwersarzem Norwegii jest Rosja, dlatego jest ona postrzegana jako najważniejsze źródło wyzwań i zagrożeń dla norweskiego „miękkiego” i „twardego” bezpieczeństwa oraz interesów państwa w regionie.
- Aby sprostać potencjalnym wyzwaniom i zagrożeniom na norweskiej Dalekiej Północy, Norwegia prowadzi politykę obronną opartą na strategii współpracy i odstraszania. Współpraca koncentruje się na zwiększaniu kontaktów i kooperacji z Rosją w relacjach transgranicznych, sektorze paliwowym i w sferze wojskowej. Odstraszanie obejmuje utrzymania wiarygodności NATO jako sojuszu obronnego i wzmacnianie obecności Sojuszu w tym regionie, zwiększanie współpracy wojskowej z USA, budowę własnych zdolności obronnych pod

kątem działań na północy kraju oraz rozwijanie polityczno-wojskowej kooperacji w Europie Północnej. Celem norweskiej polityki obronnej jest przede wszystkim zminimalizowanie prawdopodobieństwa wystąpienia kryzysów i konfliktów na Dalekiej Północy, które mogą się okazać „za duże” dla Norwegii, ale „za małe” dla NATO.

- Dzisiejsza polityka odstraszenia realizowana przez Norwegię ma jednak inny wymiar niż w czasach zimnej wojny. Utrzymywanie własnej i sojuszniczej obecności wojskowej na norweskiej Dalekiej Północy ma być czynnikiem stabilizującym i zapobiegającym wystąpieniu jakichkolwiek kryzysów. Nie może jednak prowokować działań ze strony Rosji ani podważać stabilności i bezpieczeństwa Dalekiej Północy przez rozkręcanie spirali zbrojeń. Ponadto Rosja w norweskim dyskursie publicznym nie jest *explicite* przedstawiana jako zagrożenie. Według Norwegii zbyt ofensywna retoryka mogłaby zagrozić współpracy obu krajów. Brak takiej retoryki nie przeszkadza Norwegii podejmować spójnych i konsekwentnych działań w zakresie odstraszenia.
- Skoncentrowanie się na kwestiach bezpieczeństwa na Dalekiej Północy wpływa na pewne ograniczenie norweskiego zaangażowania wojskowego za granicą. Nie oznacza jednak rezygnacji Norwegii z udziału w operacjach zagranicznych (ONZ, NATO, koalicji chętnych czy UE). Udział w misjach zagranicznych Norwegia nadal traktuje jako budowanie własnej pozycji w NATO i w relacjach z sojusznikami. Jednak w większym stopniu uzależnia swoje zaangażowanie wojskowe od jego wpływu na zdolności do obrony norweskiego terytorium, od udzielania mandatu misjom przez Radę Bezpieczeństwa ONZ i od korzyści politycznych.
- Norwegia ostrożnie podchodzi do współpracy z sojusznikami z regionu Morza Bałtyckiego dotyczącej wymiaru obrony zbiorowej w NATO. Z norweskiej perspektywy państwa te

wydają się być konkurentami Norwegii w zabiegach o zainteresowanie, gwarancje bezpieczeństwa i obecność wojskową NATO i najważniejszych sojuszników. Norwegia niepokoi się też, że wzrost napięć pomiędzy NATO a Rosją w regionie Morza Bałtyckiego może odbić się niekorzystnie na relacjach norwesko-rosyjskich. Obawia się również, że norweskie zaangażowanie wojskowe czy polityczne w działania NATO w rosyjskim sąsiedztwie, które Rosja postrzega jako wrogie, może powodować reperkusje na Dalekiej Północy. Mimo zdystansowanej i ostrożnej postawy Oslo można jednak znaleźć pola współdziałania.

- Wymiar dwustronny relacji pomiędzy Norwegią a Polską w ostatnich latach wydaje się stwarzać większe możliwości kooperacji. Najbardziej perspektywiczna jest pragmatyczna współpraca wojskowo-techniczna. Taka, która przynosi korzyści siłom zbrojnym i przemysłom zbrojeniowym obu krajów oraz nie ma wymowy politycznej i nie stanie się przedmiotem kontrowersji w relacjach Norwegii z Rosją.
- Norweska polityka obronna sformułowana podczas dwóch kadencji lewicowych rządów premiera Jensa Stoltenberga (2005–2013) znajduje w Norwegii ponadpartyjny konsensus. Rząd Partii Konserwatywnej i Partii Postępu wyłoniony po wyborach parlamentarnych na jesieni 2013 roku prawdopodobnie nie wprowadzi do tej polityki większych zmian. Po nowym rządzie można się spodziewać nawet wzrostu nakładów na obronność i pewnej korekty reformy sił zbrojnych zwiększającej zdolności operacyjne na Dalekiej Północy, a w wymiarze międzynarodowym ewentualnie intensyfikacji współpracy z USA i nieznacznego zwiększenia udziału w operacjach NATO.

WSTĘP

Norwegia jest obecnie jedynym krajem zachodnioeuropejskim i „starym” krajem członkowskim NATO, dla którego tradycyjny wymiar obrony zbiorowej Sojuszu ma duże znaczenie. Jest również jedynym sojusznikiem z Europy Zachodniej, który postrzega Rosję jako zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa militarnego – na tzw. Dalekiej Północy.

Warto przyjrzeć się więc kształtowaniu polityki obronnej przez Norwegię, w tym jej aktywności w NATO i regionie Europy Północnej oraz jej działaniom wobec Rosji. W tekście autorka rozważa również możliwości i ograniczenia politycznej, wojskowej i technicznej współpracy z Norwegią. Dla państw regionu Morza Bałtyckiego polityka obronna Norwegii może być niezwykle ciekawym przypadkiem w analizie porównawczej oraz źródłem inspiracji dla kształtowania narodowych polityk obronnych.

I. POLITYKA OBRONNA NORWEGII A DALEKA PÓŁNOC¹

Norwegia jest obecnie jednym z najbogatszych państw świata. Dobrobyt bazuje na eksploatacji ropy naftowej i gazu ziemnego na norweskim szelfie kontynentalnym, która rozpoczęła się w latach 70.; sektor paliwowy przynosi jedną trzecią dochodów do budżetu państwa i odpowiada za więcej niż połowę eksportu. Równie ważne dla norweskiej gospodarki są rybołówstwo i transport morski. Utrzymanie rozwoju gospodarczego uzależnione jest w dużej mierze od zachowania dostępu do tych zasobów oraz dobrego gospodarowania nimi. W tym kontekście dla Norwegii w ostatnich latach **regionem strategicznym ponownie² stała się norweska Daleka Północ, obejmująca arktyczne obszary (głównie) morskie wchodzące w skład terytorium kraju lub pozostające pod jego jurysdykcją³** (zob. Aneks 1). Ze względu na zmniejszanie się pokrywy lodowej oraz rozwój technologiczny obszary te są coraz atrakcyjniejsze dla poszukiwań i eksploatacji ropy i gazu, dla rybołówstwa i transportu morskiego. Utrzymanie dostępu do tych

¹ Daleka Północ (norweska nazwa Arktyki) jest definiowana jako obszar, gdzie średnia temperatura najcieplejszych miesięcy roku wynosi poniżej 10°C; obejmuje obszar wokół Bieguna Północnego oraz przylegające morza wraz z wyspami, a częściowo stały ląd.

² Daleka Północ była istotna z punktu widzenia polityki obronnej Norwegii i NATO w trakcie zimnej wojny, gdy istniała konieczność zachowania strategicznej równowagi pomiędzy mocarstwami (USA i ZSRR) na północnym Atlantyku. W latach 90. nastąpiła strategiczna marginalizacja Dalekiej Północy połączona z jej demilitaryzacją. Kwestie polityki bezpieczeństwa zastąpił temat ochrony środowiska i zapobiegania wypadkom związanym z wykorzystywaniem rosyjskiej elektrowni jądrowej i utylizacją zużytego paliwa jądrowego, składowaniem broni nuklearnej oraz stacjonowaniem i złomowaniem okrętów podwodnych o napędzie atomowym na Półwyspie Kolskim. Ze względu na bliskość geograficzną wypadki takie mogłyby mieć katastrofalne skutki również dla północnych regionów Norwegii.

³ Norweska Daleka Północ obejmuje: norweskie morze terytorialne i część północnych regionów Norwegii (Nordland, Troms i Finnmark); norweską 200-milową wyłączną strefę ekonomiczną na Morzu Barentsa i Morzu Północnym oraz roszczenia do szelfu kontynentalnego powyżej granicy 200 mil morskich w określonych obszarach arktycznych; archipelag Svalbard oraz wyspę Jan Mayen.

zasobów oraz ich eksploatacja determinują w dużej mierze norweską politykę gospodarczą i zagraniczną. **Wyzwania i zagrożenia dla rozwoju gospodarczego Norwegii na Dalekiej Północy traktowane są natomiast jako pierwszoplanowe z perspektywy norweskiej polityki obronnej.** Ze względu na fakt, że niektóre z tych obszarów podlegały lub nadal podlegają sporom prawnym, w których adwersarzem Norwegii była lub nadal jest **Rosja - jest ona postrzegana jako główne źródło wyzwań i zagrożeń dla szeroko pojętego bezpieczeństwa i realizacji norweskich interesów w regionie.**

1. Interesy Norwegii

Aby zrozumieć, jak istotny jest dla Norwegii obszar Dalekiej Północy, należy przyjrzeć się jego znaczeniu dla trzech głównych sektorów norweskiej gospodarki: energetyki, rybołówstwa i transportu morskiego.

Trzeci region energetyczny⁴. Przemysł paliwowy (ropy naftowej i gazu ziemnego) jest najważniejszą gałęzią przemysłu w Norwegii⁵. W 2012 roku wytworzył on 23% PKB i generował 30% przychodów państwa. Ponad połowa wartości norweskiego eksportu związana była z tym sektorem. Zgodnie z obecnym stanem wiedzy, nadal największe zasoby eksploatacyjne (*remaining reserves*) i perspektywiczne (*undiscovered*) norweskiej ropy naftowej i gazu ziemnego znajdują się w obszarze Morza Północnego, następnie Morza Norweskiego, a dopiero później Morza Barentsa. Wiele złóż na Morzu Północnym ma jednak już za sobą szczytowy okres eksploatacji. Bardzo prawdopodobne jest odkrycie większych pokładów surowców w Morzu Barentsa na norweskiej Dalekiej Północy

⁴ Dane w tekście za: Norwegian Petroleum Directorate, Facts 2013 - The Norwegian petroleum sector, marzec 2013, s. 19-29, http://npd.no/Global/Engelsk/3-Publications/Facts/Facts2013/FACTS_2013.pdf

⁵ Norwegia w 2011 roku była siódmym eksporterem i czternastym producentem ropy naftowej na świecie. W tym samym roku Norwegia była trzecim eksporterem i szóstym producentem gazu ziemnego na świecie.

- akwen ten jest dopiero otwierany dla poszukiwań i eksploatacji. Do niedawna były one możliwe tylko w jego południowej części⁶; w pierwszej połowie 2013 roku rząd Norwegii wyraził zgodę na rozpoczęcie poszukiwań w części południowo-wschodniej, która wcześniej była obszarem spornym z Rosją. Część północna nie jest jeszcze otwarta. Biorąc pod uwagę przyszły przewidywany spadek wydobywania na Morzu Północnym i Norweskim, **akwen Morza Barentsa jest traktowany przez norweski przemysł paliwowy jako trzeci najważniejszy i długoterminowo najbardziej perspektywiczny energetyczny region Norwegii.**

Rezerwuar zasobów ryb⁷. Od lat 90. wartość norweskiego eksportu ryb i owoców morza (zarówno z połowów, jak i hodowli) systematycznie wzrastała, aby w latach 2010–2011 osiągnąć ok. 7 mld euro, tj. około 6% norweskiego eksportu. W 2010 roku Norwegia była drugim eksporterem ryb i owoców morza co do wartości eksportu na świecie, sprzedając około 90% całej swojej produkcji⁸. 90% norweskich połowów dokonywane jest na zasobach ryb, które odławiają również inne państwa. Jest to przede wszystkim Rosja na Morzu Barentsa i kraje UE na Morzu Północnym i Norweskim. Z Rosją Norwegia dzieli na Dalekiej Północy zasoby dorsza atlantyckiego, płamiaka i gromadnika. W przypadku dorsza odłowy przeznaczone na eksport dokonywane są w większości z tych właśnie zasobów. Gromadniki i dorsze stanowiły w Norwegii w 2011 roku drugi i trzeci odławiany gatunek ryb. Z tego wzglę-

⁶ W przypadku tzw. południowego Morza Barentsa obecnie wydobywane jest tylko jedno złożo (gazu ziemnego, Snøhvit), w 2013 roku ma się rozpocząć eksploatacja kolejnego (złożo ropy naftowej i gazu ziemnego Goliat), za 5–10 lat ma się rozpocząć eksploatacja złóż Skrugard i Havis (ropa naftowa i gaz ziemny).

⁷ Dane za: Norwegian Ministry of Fisheries and Coastal Affairs, Facts about Fisheries and Aquaculture 2012, http://www.regjeringen.no/upload/FKD/Brosjyurer%20og%20veiledninger/2012/FKD_Fiskeri_Havbruk_2012_eng_web.pdf

⁸ Norwegia znajdowała się w 2010 roku na dziesiątym miejscu największych krajów pod względem tonażu połowów oraz hodowli ryb i owoców morza.

du **Morze Barentsa jest istotnym akwenem dla norweskiego rybołówstwa.**

Nowy morski szlak transportowy. Zmiany klimatyczne i związane z nimi topnienie pokrywy lodowej w obszarach arktycznych stwarzają nowe możliwości dla transportu morskiego na Dalekiej Północy. Otwierające się Przejście Północno-Wschodnie (Northeast Passage/Northern Sea Route) skraca szlak morski z Europy do Azji (Rotterdam-Szanghaj) o ok. 5 tys. km i z 30 do 14 dni w porównaniu z tradycyjną trasą przez Kanał Sueski. Przejście przebiega głównie wzdłuż rosyjskich, ale również – na drodze do kontynentalnej Europy – norweskich wybrzeży. Wprawdzie w najbliższych dwóch dekadach prawdopodobnie nie stanie się poważną konkurencją dla tradycyjnej trasy, może jednak szczególnie w miesiącach letnich stanowić dla niej alternatywę. Powodami ograniczonego jej wykorzystania są utrzymujące się trudne warunki żeglugowe związane z nieprzewidywalną stałą i pływającą pokrywą lodową, wymagania techniczne dla statków pływających po tych wodach, mała głębokość niektórych odcinków szlaku oraz dopiero rozbudowująca się infrastruktura morska, portowa i system ratownictwa morskiego⁹. Według prognoz w przyszłych latach stopniowo wzrośnie jednak liczba wykorzystujących tę trasę frachtowców, tankowców i gazowców (ze względu na zwiększoną eksploatację złóż w obszarze arktycznym), ponadto statków rybackich oraz turystycznych¹⁰. **Norwegia przygotowuje się zatem na to, że ruch statków wzdłuż jej wybrzeża będzie sukcesywnie wzrastał.**

⁹ Harri Mikkola, Juha Käpylä, Arctic Economic Potential: The need for a comprehensive and risk-aware understanding of Arctic dynamics, FIIA Briefing Paper 127, kwiecień 2013, s. 6; <http://www.fiaa.fi/en/publication/337/>

¹⁰ W 2012 roku całą trasę Przejścia Północno-Wschodniego z Europy do Azji pokonało 46 statków przy tonażu przewozów 1,2 mln ton. W 2011 roku były to 34 statki przy tonażu przewozów 820 tys. ton; w 2010 roku 4 statki i 111 tys. ton. Zob: Trude Pettersen, Preparing for record season on Northern Sea Route, *Barents Observer*, 06.06.2013, <http://barentsobserver.com/en/business/2013/06/preparing-record-season-northern-sea-route-06-06>

2. Problemy prawne

Niektóre z obszarów na norweskiej Dalekiej Północy podlegały lub nadal podlegają sporom prawnym, w których Norwegia prezentuje inne stanowisko niż państwa trzecie – przede wszystkim Rosja. Obszary te są istotne dla rybołówstwa i mogą mieć znaczenie dla sektora paliwowego w przyszłości.

Jeszcze do 2010 roku jednym z głównych problemów w relacjach norwesko-rosyjskich był **brak delimitacji norwesko-rosyjskiej granicy morskiej** w południowo-wschodnim obszarze Morza Barentsa i w Oceanie Arktycznym. Trwający od lat 70. spór dotyczył wytyczenia wyłącznych stref ekonomicznych¹¹ i rozgraniczenia szelfu kontynentalnego¹² obu państw. Zakończył się w 2010 roku podpisaniem umowy o wytyczeniu granicy morskiej i współpracy, a w 2011 roku jej ratyfikacją. Sporne tereny zostały podzielone mniej więcej po równo, ustalono również procedury współpracy dotyczące eksploatacji złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, które rozciągałyby się po obu stronach granicy norwesko-rosyjskiej. Tym samym jedno z potencjalnych zarzewi norwesko-rosyjskich kryzysów, związanych m.in. z eksploatacją surowców czy z rybołówstwem na Dalekiej Północy, zostało opanowane.

W 2006 roku Norwegia wysunęła także **roszczenia do eksploatacji szelfu kontynentalnego** rozciągającego się poza granicę

¹¹ W 200-milowej wyłącznej strefie ekonomicznej dane państwo posiada „prawa suwerenne do badania, eksploatacji, ochrony i gospodarowania zasobami naturalnymi (żywymi i mineralnymi) oraz jurysdykcję w zakresie ustanawiania i użytkowania sztucznych wysp, instalacji i urządzeń, morskich badań naukowych i ochrony środowiska morskiego”. Zob.: Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides, *Prawo Międzynarodowe Publiczne*, Warszawa 2005, s. 226.

¹² Zgodnie z Konwencją Prawa Morza (UNCLOS) z 1982 roku prawa do eksploatacji szelfu kontynentalnego mogą rozciągać się powyżej standardowych 200 mil morskich (strefy ekonomicznej) tam, gdzie szelf kontynentalny rozciąga się poza tę granicę.

200 mil morskich **na Dalekiej Północy**¹³. Złożyła odpowiednie dokumenty do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego, która w 2009 roku wydała swoje rekomendacje. We wniosku z 2006 roku Norwegia nie wykluczyła wprawdzie dalszych roszczeń, jednak wydaje się, że kwestie dostępu Norwegii do szelfu kontynentalnego rozciągającego się poza granicę 200 mil morskich w obszarze arktycznym są już w dużej mierze wyjaśnione, przynajmniej w relacjach norwesko-rosyjskich po podpisaniu umowy w 2010 roku. Należy jednak zaznaczyć, że **inne kraje „arktyczne”** – Rosja, Kanada, Dania, USA – roszczą sobie prawo do szelfu kontynentalnego w obszarze arktycznym, rozciągającego się poza standardowe 200 mil morskich i złożyły lub zapowiedziały złożenie odpowiednich dokumentów. Podbudowują też swoje roszczenia odpowiednimi działaniami w Arktyce, np. rozbudową zdolności i infrastruktury wojskowej. Jednocześnie jednak ww. pięć państw przyjęło w 2008 roku deklarację w Ilulissat o regulacji kwestii spornych w Arktyce na gruncie prawa międzynarodowego i bez jednostronnych działań.

Największym problemem dla Norwegii na Dalekiej Północy i w relacjach norwesko-rosyjskich pozostała **kwestia reżimu prawnego obszarów morskich i szelfu kontynentalnego wokół archipelagu Svalbard**. Od podpisania Traktatu Spitsbergeńskiego w 1920 roku wyspy te są pod zwierzchnictwem Norwegii, jednak z pewnymi ograniczeniami¹⁴. Spór toczy się o interpretację traktatu w kwestii obszarów morskich i szelfu kontynental-

¹³ Do tzw. Loop Hole na Morzu Barentsa, Banana Hole na Morzu Norweskim i Western Nansen Basin na Oceanie Arktycznym.

¹⁴ Wszyscy sygnatariusze traktatu mają równe prawo w dostępie do archipelagu – eksploatacji kopalin, łowiectwa, rybołówstwa i prowadzenia badań naukowych. Norwegia w ramach ochrony środowiska naturalnego archipelagu może regulować taką aktywność jedynie poprzez wymóg stosowania się do norweskich regulacji środowiskowych. Nie ma jednak prawa nakładać podatków na działalność ekonomiczną na Svalbardzie, oprócz podatków pokrywających koszty administrowania archipelagiem. Traktat zakazuje również budowy i utrzymywania baz marynarki wojennej i infrastruktury wojskowej na archipelagu oraz wykorzystywania terytorium Svalbardu do prowadzenia działań wojennych.

nego wokół archipelagu. Norwegia interpretuje traktat **dostownie** i uważa, że równe prawa w dostępie do Svalbardu (głównie niedyskryminacji w zakresie dostępu do zasobów oraz braku podatków oprócz opłat administracyjnych) dotyczą wyłącznie terytorium lądowego i morza terytorialnego zgodnie z uznawanym wówczas prawem międzynarodowym. Uważa, że obszar morski i szelf kontynentalny powyżej 12-milowej granicy morza terytorialnego podlegają jurysdykcji i suwerennym prawom Norwegii. Zgodnie z tą interpretacją w 1977 roku Norwegia ustanowiła wokół Svalbardu 200-milową strefę ograniczonego rybołówstwa. Niektórzy sygnatariusze traktatu, z Rosją na czele¹⁵, interpretują jednak traktat **intencjonalnie** i uważają, że jego postanowienia odnoszą się również do 200-milowego obszaru wokół archipelagu. Według tej interpretacji Svalbard powinien mieć 200-milową strefę ekonomiczną zgodnie z obowiązującym międzynarodowym prawem morza, dostępną dla sygnatariuszy traktatu na równych prawach. Nie uznają tym samym stanowiska Norwegii, a ustanowienie strefy ograniczonego rybołówstwa wokół archipelagu oceniają jako krok jednostronny i nielegalny.

3. Wyzwania i zagrożenia

Ze względu na duże znaczenie Dalekiej Północy dla rozwoju gospodarczego Norwegii i jej pozycji na świecie, wyzwania i zagrożenia dla szeroko pojętego bezpieczeństwa i interesów państwa w tym regionie traktowane są jako pierwszoplanowe z perspektywy polityki obronnej. Rosja jest przy tym postrzegana jako główne ich źródło.

W zakresie tzw. **miękkiego bezpieczeństwa** wyzwania i zagrożenia związane są z negatywnymi konsekwencjami eksploatacji

¹⁵ Również Islandia, Hiszpania oraz Wielka Brytania. W trakcie zimnej wojny zwiększone geopolityczne znaczenie Dalekiej Północy dla NATO powodowało, że sojusznicy Norwegii byli bardziej skłonni do akceptacji lub przynajmniej powstrzymywania się od podważania norweskiej interpretacji prawa międzynarodowego.

zasobów naturalnych czy zwiększonego transportu morskiego na Dalekiej Północy. Dotyczy to zarówno katastrof przemysłowych zagrażających arktycznemu ekosystemowi (wycieki gazu ziemnego i ropy naftowej z platform wiertniczych czy tankowców/gazowców), jak i wypadków zagrażających zdrowiu i życiu ludzi (wypadki na platformach wiertniczych, kolizje i uszkodzenia statków na wodach arktycznych). Dla Norwegii – jako państwa dążącego do utrzymania swojej jurysdykcji i praw suwerennych na tych obszarach oraz aspirującego do odgrywania istotnej roli w Arktyce – oznacza to konieczność stałego monitorowania i patrolowania obszarów morskich oraz zapewnienia skutecznego ratownictwa morskiego¹⁶. Te „miękkie” wyzwania wpływają więc *de facto* na rozwój zdolności norweskich sił zbrojnych.

Norwegia obawia się również wyzwań i zagrożeń z zakresu tzw. **twardego bezpieczeństwa**. Przede wszystkim związane są one z kontrowersjami dotyczącymi reżimu prawnego obszarów morskich i szelfu kontynentalnego wokół archipelagu Svalbard. **Po pierwsze**, dotyczą kwestii połowów ryb w 200-milowej norweskiej strefie ograniczonego rybołówstwa wokół Svalbardu, nieuznawanej m.in. przez Rosję. W ostatnich latach co najmniej kilkakrotnie zdarzały się incydenty, w których norweska Straż Wybrzeża „aresztowała” rosyjskie kutry, według Norwegii nielegalnie łowiące w tej strefie¹⁷, co każdorazowo wywoływało ostre reakcje Rosji. Norwegia obawia się sytuacji, w której rosyjski kuter rybacki łowiący nielegalnie w strefie uzyska ochronę jednostki rosyjskiej marynarki wojennej, przypadkowo lub celowo znajdującej się w pobliżu. Czy Norwegia zgodzi się w takiej sy-

¹⁶ Jonas Gahr Støre, The High North and the Arctic: The Norwegian Perspective, *The Arctic Herald*, 2/2012, 15.06.2012, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/jgs_taler_artikler/2012/nord_arktis.html?id=685072

¹⁷ Kystvakten – Straż Wybrzeża jest częścią Norweskiej Marynarki Wojennej, a tym samym jest podporządkowana Ministerstwu Obrony. Jej głównym zadaniem jest monitorowanie rybołówstwa w norweskiej strefie ekonomicznej oraz strefie ograniczonego rybołówstwa wokół Svalbardu. W 2005 roku doszło do wejścia na pokład norweskich inspektorów i „ucieczki” kutra z Norwegami do rosyjskiego portu.

tuacji na podważenie jej jurysdykcji na obszarze morskim wokół Svalbardu, czy norweska Straż Wybrzeża zareaguje, a jeśli tak, to jakie mogą być tego konsekwencje? Ponadto, ewentualne zastrzeżenie sporów o interpretację reżimu prawnego wokół Svalbardu mogłoby przełożyć się również na bojkot dwustronnych regulacji rybołówstwa morskiego na Dalekiej Północy¹⁸. **Po drugie**, problemy mogą dotyczyć eksploatacji surowców naturalnych na szelfie kontynentalnym wokół Svalbardu. Do tej pory Norwegia (ani żadne inne państwo) nie prowadziła tam poszukiwań. Jeśli jednak zostaną tam odkryte istotne złoża, nie jest wykluczone, że sygnatariusze Traktatu Spitsbergeńskiego (w ocenie Norwegii głównie Rosja) mogą domagać się niedyskryminacyjnego dostępu do poszukiwań i wydobywania oraz uiszczania (minimalnych) „svalbardzkich”, a nie „norweskich” (dosyć wysokich) podatków¹⁹. W związku z tym Norwegia obawia się posunięć Rosji i konieczności obrony swoich praw suwerennych na szelfie kontynentalnym wokół Svalbardu. Co się stanie, jeśli rosyjska firma powołując się na rosyjską wykładnię traktatu, rozpocznie prace poszukiwawczo-wydobywcze w 200-milowej strefie wokół archipelagu, a w spory włączą się rosyjskie władze?

Rosja jest najważniejszym aktorem w norweskich scenariuszach kryzysów na Dalekiej Północy – w zakresie bezpieczeństwa „miękkiego” (ze względu na dosyć niskie i nieprzestrzegane rosyjskie standardy bezpieczeństwa pracy), jak i „twardego”. Postrzeganie Rosji jako potencjalnego agresora

¹⁸ Na Morzu Barentsa taka współpraca z Rosją toczy się od lat 70.; corocznie podpisywane są umowy ustalające kwoty połowowe i podział procentowy odłowów konkretnych gatunków ryb. Załamanie tej kooperacji skutkujące incydentami z kutrami rybackimi wydaje się jednak mniej prawdopodobnym scenariuszem. W czasie zimnej wojny, nawet w okresie napiętych relacji pomiędzy Wschodem a Zachodem, kwestie te były sprawnie regulowane.

¹⁹ Brit Fløistad, Controversy over the Legal Regime outsider Svalbard's Territorial Waters, DNAK Security Brief 6-2008, FOCUS NORTH 6-2008, The Norwegian Atlantic Committee, <http://www.atlanterhavskomiteen.no/files/atlanterhavskomiteen.no/Documents/Publikasjon/Fokus%20Nord/FN%206-2008.pdf>

umocniło się w latach 2007–2008. Wpływ na to miało kilka czynników. W 2007 roku Rosja wznowiła loty bombowców strategicznych w pobliżu granic przestrzeni powietrznej Norwegii. W tym samym roku ekspedycja rosyjska umieściła flagę Rosji na Biegunie Północnym na dnie Oceanu Arktycznego, co jasno pokazało rosyjskie ambicje i roszczenia. Z kolei wojna rosyjsko-gruzińska z 2008 roku zademonstrowała Norwegii, że w celu obrony swoich interesów i strefy wpływów w najbliższym sąsiedztwie Rosja jest zdolna do użycia siły. Do tego dochodzi modernizacja i reforma rosyjskich sił zbrojnych wraz z prowadzeniem przez nie intensywnych (i ofensywnych) ćwiczeń wojskowych. W konsekwencji Norwegia zaczęła koncentrować uwagę na Dalekiej Północy, obawiając się:

- testowania przez Rosję gotowości Norwegii do obrony norweskiej jurysdykcji i praw suwerennych na Dalekiej Północy, szczególnie na obszarach wokół Svalbardu;
- podważania norweskiej interpretacji obowiązywania jurysdykcji i praw suwerennych Norwegii wokół Svalbardu przez działania rosyjskie, które przez przypadek lub celowo mogłyby eskalować, doprowadzając do kryzysu z użyciem środków militarnych;
- wywierania przez Rosję presji z groźbą wykorzystania środków militarnych w celu zmuszenia Norwegii do podjęcia określonych decyzji lub działań na Dalekiej Północy;
- testowania przez Rosję reakcji i gotowości NATO do udzielania państwom członkowskim (Norwegii) pomocy wojskowej w różnych sytuacjach zagrożenia, także takich, które trudno zakwalifikować jako spełniające kryteria art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego.

Wydaje się, że do kryzysów w relacjach norwesko-rosyjskich mogłoby dojść w następujących przypadkach: gdyby zostały odkryte

duże i łatwo dostępne złoża surowców naturalnych w 200-milowej strefie wokół Svalbardu; gdyby rosyjskie władze chciały zademonstrować ambicje mocarstwowe Rosji w przypadku zaostrzenia sytuacji międzynarodowej i ewentualnych konfliktów z Zachodem w innych regionach; gdyby chciały odwrócić uwagę rosyjskiego społeczeństwa od problemów wewnętrznych w przypadku destabilizacji politycznej, społecznej czy gospodarczej; czy też gdyby Norwegia podjęła działania w swojej polityce bezpieczeństwa, obronnej lub gospodarczej, które istotnie uderzyłyby w rosyjskie interesy. **Norwegia nie obawia się jednak rosyjskiej inwazji w zimnowojennym stylu, ale ograniczonych, punktowych ataków militarnych, które w połączeniu z instrumentami niemilitarnymi (ataki cybernetyczne, ataki terrorystyczne, kampanie dezinformacyjne) miałyby służyć osiągnięciu określonych celów politycznych i gospodarczych.**

II. NORWESKA POLITYKA OBRONNA: WSPÓŁPRACA I ODSTRASZANIE

Aby sprostać potencjalnym wyzwaniom i zagrożeniom na norweskiej Dalekiej Północy, Norwegia realizuje politykę obronną opartą na strategii współpracy i odstraszenia. Polityka współpracy odnosi się do zwiększania kontaktów i kooperacji oraz budowy zaufania z Rosją, zarówno w relacjach dwustronnych, jak i w gronie państw arktycznych. Polityka odstraszenia obejmuje zaś wzmacnianie wiarygodności NATO jako sojuszu obronnego, zwiększanie współpracy wojskowej z USA, budowę własnych zdolności obronnych oraz rozwijanie polityczno-wojskowej kooperacji w Europie Północnej. Celem norweskiej polityki obronnej jest przede wszystkim zminimalizowanie prawdopodobieństwa wystąpienia kryzysów i konfliktów na Dalekiej Północy, które mogą się okazać „za duże” dla Norwegii, ale „za małe” dla NATO²⁰. W przypadku „małego” kryzysu Norwegia – jako nie-duże państwo o relatywnie niewielkim potencjale wojskowym, z kontrowersyjną interpretacją reżimu prawnego wokół Svalbardu i niepewnością co do reakcji NATO²¹ – mogłaby znaleźć się na przegranej pozycji. Dzisiejsza polityka odstraszenia realizowana przez Norwegię ma jednak inny wymiar niż w czasach zimnej wojny. Utrzymywanie własnej i sojuszniczej obecności wojskowej na norweskiej Dalekiej Północy ma być czynnikiem stabilizującym i zapobiegającym wystąpieniu jakichkolwiek kryzysów. Nie może jednak prowokować działań ze strony rosyjskiej i podważać stabilności i bezpieczeństwa Dalekiej Północy przez rozkręcanie spirali zbrojeń²².

²⁰ Gen. Sverre Diesen, w latach 2005-2009 Szef Obrony Norweskich Sił Zbrojnych, w wywiadzie dla ANB-NTB, Vil ha proffere forsvar, 24.06.2013, <http://www.an.no/nyheter/article6727944.ece>

²¹ Ze względu na wspomniane kontrowersje oraz prawdopodobne działania, które mogłyby być różnie interpretowane, jeśli chodzi o zastosowanie art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego.

²² Sven C. Holtsmark, Towards cooperation or confrontation? Security in the High North, Research Paper No. 45, NATO Defense College, luty 2009, s. 11, <http://www.ndc.nato.int/research/series.php?icode=1>

Tak formułowana polityka obronna znajduje w Norwegii ponadpartyjny konsensus, a jej rezultaty oceniane są jako pozytywne. Rząd Partii Konserwatywnej i Partii Postępu wyłoniony po wyborach parlamentarnych, które odbyły się we wrześniu 2013 roku, prawdopodobnie nie wprowadzi do niej większych zmian. Również z tego względu, że ostatni „Długoterminowy plan obronny” norweskiego Ministerstwa Obrony został przyjęty przez parlament w 2012 roku i definiuje priorytety polityki obronnej oraz kierunki rozwoju armii na lata 2013-2016. Co więcej, największa partia koalicyjna – Partia Konserwatywna wydaje się przykładać większą wagę do polityki obronnej niż poprzedni socjaldemokratyczny rząd Stoltenberga. Po rządzie z udziałem konserwatystów można się więc spodziewać nawet wzrostu nakładów na obronność i pewnej korekty reformy sił zbrojnych zwiększającej zdolności operacyjne na Dalekiej Północy, a w wymiarze międzynarodowym ewentualnie zacieśnienia współpracy z USA i nieznacznie zwiększenia udziału w operacjach NATO²³.

1. Współpraca z Rosją

Biorąc pod uwagę priorytet norweskiej polityki obronnej, tj. niedopuszczenie do wystąpienia kryzysów czy konfliktów na Dalekiej Północy, współpraca z Rosją w obszarach arktycznych ma minimalizować to ryzyko oraz budować sieć kontaktów i wzmacniać wzajemne zaufanie. W relacjach dwustronnych Norwegia dąży więc do konsensualnego rozwiązywania sporów, które mogłyby stać się zarzewiem kryzysów o wymiarze militarnym. Jako przykład można wymienić podpisanie i dwustronną ratyfikację w 2010 i 2011 roku norwesko-rosyjskiej umowy o wytyczeniu granicy morskiej i o współpracy oraz uzgodnienie dwustronnego reżimu regulacji połowów na Morzu Barentsa. Tworzenie sieci kontaktów ma zaś – w przypadku wy-

²³ Politisk platform for en regering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, 07.10.2013, s. 39-40, <http://www.hoyre.no/filestore/Filer/Politikkdokumenter/plattform.pdf>

stąpienia kryzysów – nie dopuścić do ich eskalacji poprzez wykorzystanie istniejących kanałów komunikacji. Ma przyczyniać się również do tworzenia pozytywnego obrazu partnera po obu stronach. Tu norweskie działania są prowadzone w trzech obszarach: społecznym, gospodarczym i wojskowym.

Norwegia dąży do zintensyfikowania **norwesko-rosyjskich kontaktów transgranicznych** w celu zwiększania zaufania oraz rozwijania współpracy norweskich i rosyjskich regionów na Dalekiej Północy. Dotyczy to sfery kulturalnej, gospodarczej, a także społecznej. W 2010 roku na Dalekiej Północy wprowadzono pierwszy w strefie Schengen mały ruch bezwizowy z Rosją (Norwegia należy do Schengen mimo braku członkostwa w UE)²⁴. Obie strony wprowadziły również ułatwienia wizowe dla pozostałych obywateli. **W sektorze paliwowym** Norwegia traktuje swój potencjał technologiczny i doświadczenie w realizacji projektów *offshore* jako kapitał nie tylko gospodarczy, ale również polityczny. Od 2012 roku rozwija projekty współpracy z rosyjskimi koncernami w poszukiwaniu i eksploatacji złóż zarówno na rosyjskim, jak i norweskim szelfie kontynentalnym²⁵. Z punktu widzenia Norwegii projekty te mają być w przyszłości na tyle opłacalne (również) dla Rosji, aby wywoływanie kryzysów w stosunkach z Norwecją wiązało się ze zbyt dużymi kosztami załamania współpracy energetycznej. **W sferze wojskowej** Norwe-

²⁴ Z norwesko-rosyjskim przejściem granicznym w Storskog/Borisglebsk. Zob.: Thomas Nilsen, First opening in the Schengen-regime with Russia, *BarentsObserver*, 02.11.2010, <http://barentsobserver.com/en/first-opening-schengen-regime-russia>

²⁵ W maju 2012 roku koncern Rosneft' podpisał umowę o współpracy z norweskim Statoil (jego większościowym udziałowcem jest norweski rząd), dzięki której Statoil otrzymał 33,4% udziałów w kilku złożach w rosyjskiej części Morza Barentsa oraz na Morzu Ochockim. Na podstawie tej umowy w maju 2013 roku koncern Rosneft' otrzymał 20% udziałów w jednej koncesji na poszukiwanie i eksploatację złóż w norweskiej części Morza Barentsa. Ponadto rosyjski ŁUKoil otrzymał udziały w dwóch koncesjach. Zob.: Thomas Nilsen, Statoil, RosneftsignlandmarkBarentsSeadeal, *BarentsObserver*, 05.05.2012, <http://barentsobserver.com/en/energy/statoil-rosneft-sign-landmark-barents-sea-deal>

gia dąży budowania kanałów komunikacji, zarówno na poziomie politycznym – pomiędzy ministerstwami obrony i dowództwami sił zbrojnych, jak i operacyjnym – pomiędzy jednostkami obu sił zbrojnych na Dalekiej Północy. Celem jest umożliwienie w razie kryzysu komunikacji na obu poziomach, tak aby uniknąć nieporozumień, które mogłyby eskalować, doprowadzając do konfliktów z wykorzystaniem środków militarnych. Norwegia od 2011 roku intensyfikuje kontakty wojskowe na szczeblu szefów resortów obrony i sił zbrojnych²⁶. Od 2010 roku odbywają się rokrocznie norwesko-rosyjskie ćwiczenia wojskowe POMOR, w których biorą udział głównie jednostki marynarki wojennej obu państw (choć również sił powietrznych), ćwicząc m.in. komunikację i procedury oraz operacje ratownictwa morskiego²⁷.

Z punktu widzenia Norwegii równie ważna jest współpraca angażująca pozostałych aktorów na Dalekiej Północy, w ramach tzw. arktycznej piątki (Norwegia, Dania/Grenlandia, Kanada, USA, Rosja) czy Rady Arktycznej (włączającej też Szwecję, Finlandię i Islandię). Stabilność i bezpieczeństwo norweskiej Dalekiej Północy są bowiem połączone ze stabilnością i bezpieczeństwem całego obszaru arktycznego. Celem współpracy jest stworzenie takich mechanizmów zarządzania Arktyką, które osłabiają pokusę rywalizacji politycznej poza ramami organizacji

²⁶ W październiku 2011 roku gen. Harald Sunde, jako pierwszy norweski Szef Obrony złożył wizytę w Rosji. W lutym 2013 roku norweska minister obrony, Anne-Grete Strøm-Erichsen, odwiedziła Rosję – ostatnia taka wizyta odbyła się 10 lat temu. W marcu 2012 roku w Norwegii wizytę złożył wiceminister obrony FR, Anatolij Antonow. Prawdopodobnie jeszcze w 2013 roku planowana jest wizyta rosyjskiego ministra obrony. Zob.: Trude Pettersen, Closer military cooperation between Norway and Russia, *BarentsObserver*, 14.02.2013, <http://barentsobserver.com/en/security/2013/02/closer-military-cooperation-between-norway-and-russia-14-02>

²⁷ Po raz pierwszy ćwiczenia POMOR odbyły się w 1994 roku, następne w 2010 roku. Poza tym norweskie i rosyjskie jednostki prowadzą ćwiczenia BARENTS dotyczące ratownictwa morskiego i współpracy w przypadku wycieków ropy naftowej. Trude Peterssen, Norwegian-Russian POMOR-2013 naval exercise starts this week, *BarentsObserver*, 07.05.2013, <http://barentsobserver.com/en/security/2013/05/norwegian-russian-pomor-2013-naval-exercise-starts-week-07-05>

i prawa międzynarodowego, a tym samym przeciwdziałają militaryzacji²⁸. W 2008 roku arktyczna piątka przyjęła deklarację w Illussat o regulacji kwestii spornych w Arktyce na gruncie prawa międzynarodowego. Z kolei państwa Rady Arktycznej w 2011 roku podpisały umowę dotyczącą kooperacji w zakresie ratownictwa morskiego, a w 2013 roku o współpracy w zwalczaniu skutków wycieków ropy naftowej. W czerwcu 2013 roku szefowie sztabów generalnych państw Rady Arktycznej zdecydowali o zwiększeniu współpracy wojskowej w zakresie monitorowania przestrzeni morskich oraz wspólnych ćwiczeń wojskowych²⁹. W formatach wielostronnych z udziałem Rosji prowadzone są również ćwiczenia wojskowe (np. amerykańsko-norwesko-rosyjskie ćwiczenia Northern Eagle).

Istotne jest, że Rosja w norweskim dyskursie publicznym nie jest *explicite* przedstawiana jako zagrożenie. Politycy, wojskowi i eksperci wolą mówić raczej o utrzymaniu integralności terytorialnej i suwerenności na Dalekiej Północy oraz o konieczności posiadania zdolności do egzekwowania norweskiej jurysdykcji i praw suwerennych. W dyskursie publicznym reforma i modernizacja rosyjskiej armii, wznowienie lotów bombowców strategicznych i ćwiczeń wojskowych na Dalekiej Północy często określane są również jako „powrót do normalności” sprzed załamania rosyjskich sił zbrojnych w latach 90. Jednocześnie Norwegia jest świadoma konsekwencji zmieniającej się sytuacji na Dalekiej Północy dla swojej polityki obronnej. Uważa jednak, że **zbyt ofensywna retoryka mogłaby zagrozić norwesko-rosyjskiej współpracy. Brak takiej retoryki nie przeszkadza Norwegii podejmować spójnych i konsekwentnych działań w zakresie odstraszenia.**

²⁸ Olaf Osica, Daleka Północ jako nowy obszar współpracy i rywalizacji, *Nowa Europa. Przegląd Natoliński*, Nr I (4)/2010, s. 13.

²⁹ Gerard O'Dwyer, Arctic nations set cooperation guidelines, *Defense News*, 27.06.2013, <http://www.defensenews.com/article/20130627/DEFREG01/306270013/Arctic-Nations-Set-Cooperation-Guidelines>

2. Wzmacnianie obrony zbiorowej w NATO

Od 2008 roku Norwegia podejmuje działania na rzecz wzmocnienia NATO jako sojuszu obronnego i jest zainteresowana zwiększeniem natowskiej obecności na norweskiej Dalekiej Północy. Nie rezygnuje jednak z udziału w operacjach zagranicznych, choć w większym stopniu niż wcześniej ogranicza w nich swój udział. Jako priorytet traktuje też pogłębianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Jednocześnie dążenie Norwegii do zwiększenia obecności NATO na norweskiej Dalekiej Północy, jak i zacieśniania relacji z USA, ma swoje ograniczenia.

Norwegia postuluje wzmocnienie wymiaru obrony zbiorowej i zrównoważenie rozwijania zdolności NATO do prowadzenia zbiorowej obrony terytorium Sojuszu ze zdolnościami prowadzenia operacji zarządzania kryzysowego *out-of-area*. Według Norwegii zrównoważenie aktywności Sojuszu konieczne jest ze względu na dotychczasową dużą koncentrację krajów członkowskich i struktur NATO na rozwijaniu zdolności prowadzenia operacji zagranicznych. Państwa członkowskie pod egidą Sojuszu brały intensywny udział w takich operacjach w ostatnich dziesięciu latach. Wzmacnianie wiarygodności NATO jako sojuszu obronnego jest więc wymieniane na pierwszym miejscu wśród priorytetów norweskiej polityki bezpieczeństwa i obronnej w długoterminowym planie obronnym³⁰ norweskiego Ministerstwa Obrony na lata 2013–2016. Z perspektywy Norwegii wzmocnienie wymiaru obrony zbiorowej NATO powinno obejmować trzy obszary: **obserwację, wywiad i odstraszanie** (*surveillance, intelligence, deterrence*). Odstraszanie odnosi się do utrzymywania przez NATO aktualizowanych i wiarygodnych planów ewentualnościowych, podbudowanych odpowiednią obecnością

³⁰ Na drugim miejscu znajduje się wzmocnienie własnych zdolności obronnych, na trzecim współpraca regionalna, zaś na ostatnim udział w operacjach zagranicznych. Norwegian Ministry of Defence, Et forsvar for vår tid, Proposisjon til Stortinget, Prop. 73 S, s. 13, 23.03.2012, <http://www.regjeringen.no/pages/37583840/PDFS/PRP201120120073000DDDPDFS.pdf>

wojskową własnych (bazy wojskowe, ćwiczenia) i sojuszniczych sił zbrojnych (ćwiczenia). Obserwacja i wywiad powinny dostarczać NATO obraz sytuacji (*situational awareness*) na Dalekiej Północy – począwszy od analizy regionalnych tendencji w obszarze bezpieczeństwa i obronności oraz w obszarach powiązanych (np. sektor paliwowy, transport morski), po monitorowanie w czasie rzeczywistym aktywności cywilnej i wojskowej w regionie. Są to również kluczowe zdolności dla prowadzenia ewentualnych działań wojskowych w przypadku, gdyby zawiodła polityka „odstraszania”³¹. Wzmocnienie zdolności NATO do obserwacji, wywiadu i odstraszania było postulatem norweskiej inicjatywy Core Area Initiative, wysuniętej w Sojuszu po wojnie rosyjsko-gruzińskiej³². Postulaty zostały połączone z konkretnymi propozycjami projektów na norweskiej Dalekiej Północy. Inicjatywa Oslo nie znalazła w całości aprobaty w Sojuszu. Z tego względu Norwegia stara się forsować swoje propozycje, wykorzystując nowe natowskie inicjatywy, takie jak tzw. inteligentna obrona (*smart defence*) czy Inicjatywa Sił Połączonych (Connected Forces Initiative). Oslo proponowało, aby w ramach pilotażowego projektu zwiększyć współpracę pomiędzy norweskim Narodowym Dowództwem Połączonym a natowskimi strukturami dowodzenia, tak aby NATO dysponowało lepszym obrazem sytuacji w Arktyce. Norwegia zabiega też o duży udział sojuszników i partnerów w prowadzonych przez siebie ćwiczeniach wojskowych na Dalekiej Północy – Cold

³¹ Sven C. Holtsmark, Towards cooperation or confrontation? Security in the High North, Research Paper No. 45, NATO Defense College, luty 2009, s. 11, <http://www.ndc.nato.int/research/series.php?icode=1>

³² Postulaty dotyczyły: wprowadzenia regionalnego planowania ewentualnościowego i przywrócenia odpowiedzialności za obronę regionalną poszczególnym Dowództwom JFC NATO (Brunssum, Neapol); poprawy ekspertyzy dotyczącej konkretnych obszarów geograficznych i poprawy obrazu sytuacji w pobliżu granic NATO; tworzenia powiązań pomiędzy dowództwami narodowymi a strukturami dowodzenia Sojuszu; zwiększonego udziału struktur dowodzenia NATO w narodowych i wielonarodowych ćwiczeniach wojskowych. Espen Barth Eide, Collective defence in today's security environment, 16.10.2009, http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/whats-new/Speeches-and-articles/Speeches-and-articles-by-other-apolitica/statssekretaer_espen_barth_eide/2009/collective-defence-in-todays-security-en.html?id=582015

Response³³ czy też o organizowanie ćwiczeń natowskich w Norwegii (jak np. regularnych ćwiczeń sił powietrznych NATO Tiger Meet – w 2007, 2012 i 2013 roku organizowane były na norweskiej Dalekiej Północy pod nazwą Arctic Tiger). Norwegia proponuje również, aby rozległe i mało zamieszkane obszary północnych regionów były wykorzystywane przez NATO do dużych ćwiczeń sił powietrznych, lądowych i morskich od 2014 roku³⁴. Norweskie starania o zainteresowanie sojuszników kwestiami Dalekiej Północy najlepiej obrazuje doprowadzenie w maju 2013 roku do dwudniowej wizyty sekretarza generalnego NATO oraz członków Rady Północnoatlantyckiej na północy Norwegii³⁵.

Postulowanie zwiększenia wymiaru obrony zbiorowej nie oznacza jednak, że Norwegia rezygnuje z udziału w operacjach NATO czy koalicji chętnych – po stronie USA lub europejskich sojuszników (zob. Aneks 2). Udział w misjach zagranicznych Oslo nadal traktuje jako budowanie pozycji w NATO i w relacjach z sojusznikami, **jednak w większym stopniu uzależnia swój wkład od następujących czynników:** wpływu wysłania norweskiej armii za granicę na utrzymanie zdolności do obrony własnego terytorium; widoczności norweskiego udziału w operacjach zagranicznych i związanych z tym korzyści politycznych; mandatu Rady Bezpieczeństwa (RB) ONZ. Stosowanie siły w relacjach międzynarodowych bez legitymizacji prawnej osłabia bowiem zdaniem Norwegii prawo międzynarodowe. Ta-

³³ Ćwiczenia są otwarte dla zaproszonych krajów członkowskich programu Partnerstwa dla pokoju. Odbywały się w latach: 2006, 2007, 2009, 2010 i 2012. W 2012 roku brało w nich udział 15 państw z ok. 16 tys. żołnierzy. Ćwiczenia mają się odbywać co dwa lata. Forsvaret, Cold Response, 21.01.2013, <http://forsvaret.no/aktuelt/ovelser/Sider/Cold-Response.aspx>

³⁴ Norwegian Ministry of Defence, Ønsker mer NATO-øving i nord, 27.02.2013, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2013/onsker-mer-nato-oving-i-nord.html?id=715298>

³⁵ Odwiedzili oni m.in. kwaterę norweskiego Narodowego Dowództwa Połączonego w Bødo w regionie Nordland oraz Tromsø, stolicę regionu Troms. NATO, North Atlantic Council wraps up visit to Norway, 07.05.2013, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_100335.htm

kie precedensy mogą mieć pośredni wpływ na sytuację na Dalekiej Północy. Norwegia wzięła udział w mającej mandat RB ONZ operacji w Libii w 2011 roku³⁶ – za co była chwalona przez USA i pozostałych sojuszników. Odmówiła natomiast przyłączenia się do interwencji militarnej w Syrii w 2013 roku przy braku mandatu RB ONZ.

Aktywnej polityce Norwegii w NATO towarzyszy **polityka wzmocnienia dwustronnych relacji z USA**. Stany Zjednoczone są postrzegane jako najważniejszy sojusznik Norwegii w NATO i *de facto* gwarant norweskiego bezpieczeństwa. Norwegia dąży więc do umacniania norwesko-amerykańskich relacji i amerykańskiej obecności w Norwegii. W sferze wojskowej norweskim władzom udało się utrzymać dotychczasową obecność USA w ramach programu magazynowania amerykańskiego sprzętu wojskowego w Norwegii (MCPN). Ważne dla Norwegii zarówno z perspektywy polityki obronnej, jak i gospodarczej jest wzmocnienie dwustronnych relacji w przemyśle zbrojeniowym. Norwegia zamawia amerykański sprzęt wojskowy i uzbrojenie (ostatnio ok. 52 sztuk samolotów wielozadaniowych F-35), stawiając równocześnie warunki rozwijania współpracy pomiędzy przemysłami zbrojeniowymi³⁷. Oslo dąży również do zapewnienia obecności amerykańskich jednostek w ćwiczeniach na Dalekiej Północy. Jako wkład w umacnianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi traktuje też po części swój udział w natowskich operacjach.

³⁶ W ramach operacji od marca do sierpnia 2011 sześć norweskich samolotów F-16 odbyło 596 lotów, co stanowiło 10% lotów koalicji państw biorących udział w interwencji – przy 2000 godzinach lotu i zrzuconiu 542 bomb. Gerard O'Dwyer, Norway withdraws F-16s from Libya Ops, *DefenseNews*, 11.08.2011, <http://www.defensenews.com/article/20110811/DEFSECT01/108110302/Norway-Withdraws-F-16s-from-Libya-Ops>,

³⁷ W ramach produkcji F-35 amerykańska firma Lockheed Martin współpracuje m.in. z norweskim Kongsbergiem i AIM Norway. Kongsberg uzyskał ponadto zamówienia na sprzęt wojskowy i uzbrojenie dla amerykańskiej marynarki wojennej i wojsk lądowych.

Dążenie do zwiększenia obecności NATO na norweskiej Dalekiej Północy, jak i zacieśniania relacji z USA, ma jednak swoje ograniczenia. Norwegia nie chce prowokować Rosji – o czym świadczą m.in.: niedomaganie się przez Norwegię umieszczenia na Dalekiej Północy infrastruktury wojskowej NATO; scenariusze i obszar przeprowadzania ćwiczeń poligonowych Cold Response z dużym udziałem sojuszników³⁸; brak zgody na amerykańskie propozycje dotyczące dostosowania i włączenia norweskich fregat Fridtjof Nansen do systemu Aegis BMD w ramach natowskiego systemu obrony przeciwrakietowej. Rząd Jensa Stoltenberga (przy konsensusie większości partii koalicyjnych i opozycyjnych) krytycznie wyraził się o możliwości przeprowadzenia interwencji wojskowej w Syrii bez mandatu RB ONZ i opowiedział się również przeciwko udziałowi Norwegii w takiej operacji³⁹. Pokazuje to, że nawet we współpracy z USA Norwegia starała się zachować pole manewru w swojej polityce i decydowaniu o zakresie kooperacji w regionie i na misjach zagranicznych. Ponadto, wydaje się, że Norwegia nie chce zbyt dużego politycznego oraz wojskowego zaangażowania NATO w Arktyce. Nie tylko ze względu na niechęć do prowokowania Rosji, ale również do stwarzania państwowemu Sojuszu niegraniczącym z Arktyką możliwości wpływu na procesy polityczne na Dalekiej Północy, co umniejszałoby pozycję Norwegii w regionie.

3. Budowa własnego potencjału obronnego

Drugim filarem norweskiej polityki obronnej są utrzymanie i rozbudowa własnego potencjału obronnego. O tym, na ile ważne są w Norwegii (w porównaniu z innymi krajami NATO) kwestie

³⁸ Ćwiczenia Cold Response były prowadzone w oparciu o scenariusze dotyczące zarządzania kryzysowego i nie były przeprowadzane w regionie bezpośrednio graniczącym z Rosją (Finnmark), a w regionach Troms i Nordland. Natowskie ćwiczenia CMX 2011 w Norwegii były oparte na art. 5, ale były to ćwiczenia sztabowe.

³⁹ Espen Barth Eide, Hodet på plass, *Dagens Næringsliv*, 02.09.2013, http://www.regjeringen.no/mobil/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/eide_taler/2013/svar_matlary.html?id=734852

bezpieczeństwa i obrony świadczą zarówno poziom finansowania obronności, jak i starania o społeczne „zakotwiczenie” norweskich sił zbrojnych. Zadania, struktura, aktywność, sprzęt wojskowy i uzbrojenie oraz rozmieszczenie infrastruktury wojskowej w Norwegii ilustrują to, na ile obrona kraju w kontekście Dalekiej Północy determinuje rozwój Norweskich Sił Zbrojnych. Mimo dobrej renomy, jaką cieszy się norweska armia w kraju i za granicą, w niektórych obszarach modernizacji i restrukturyzacji sił zbrojnych pojawiają się problemy.

Od 2008 roku Norwegia notuje wzrost wydatków na cele wojskowe, jeden z wyższych od zakończenia zimnej wojny. Związane jest to przede wszystkim z dostrzeżeniem konieczności inwestowania w obronę kraju, ale również z dobrą kondycją budżetową państwa. W ramach NATO Norwegia jest jednym z niewielu państw, które planuje realny (powyżej inflacji) wzrost nakładów na obronność w nadchodzących latach (2013–2016)⁴⁰. Wydatki Norwegii na cele wojskowe *per capita* są jednymi z najwyższych wśród krajów członkowskich NATO, choć już procent PKB przeznaczony na obronność utrzymuje się w granicach 1,4–1,6% (tj. poniżej 2% wymaganych przez NATO). Nominalnie Norwegia przeznaczą również najwięcej środków wśród państw nordyckich na obronę, wyprzedzając w ostatnich latach Szwecję, która ma prawie dwa razy większą liczbę mieszkańców i wyższy PKB (zob. Aneks 3). **Norwegia jest ponadto jednym z niewielu państw NATO, które utrzymało pobór do zasadniczej służby wojskowej i jedynym, które objęło poborem również kobiety** (od 2013 roku). W zamierzeniu pobór ma służyć zrozumieniu i akceptacji przez całe społeczeństwo zadań sił zbrojnych i wspólnej odpowiedzialności za utrzymanie bezpieczeństwa i suwerenności państwa, a także zapewnienie najlepszych możliwości rekrutacyjnych dla norweskiej armii. W praktyce pobór jest i będzie jednak *de facto*

⁴⁰ Norwegian Ministry of Defence, Norway releases New Defence Plan, 23.03.2012, <http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/press-centre/Press-releases/2012/norway-releases-new-defence-white-paper-.html?id=676237>

służbą ochotniczą – ze względu na relatywnie małą liczbę osób z danego rocznika powoływanych do pełnienia zasadniczej służby wojskowej (w 2012 roku ok. 8000 z ok. 15000 mężczyzn i ok. 6000 kobiet zdolnych do pełnienia takiej służby; zob. Aneks 4)⁴¹.

Priorytetowym zadaniem Norweskich Sił Zbrojnych są samodzielna i wraz z sojusznikami ochrona norweskiej suwerenności, interesów i wartości oraz przestrzeganie norweskiego prawa na terytorium Norwegii lub obszarach znajdujących się pod norweską jurysdykcją. Na drugim planie znajduje się udział w operacjach zagranicznych. Armia Norwegii ma zapobiegać pojawieniu się kryzysów i konfliktów oraz ma gwarantować bezpieczeństwo i możliwości suwerennego działania w przypadku presji politycznej czy wojskowej⁴². W czasie pokoju aktywność sił zbrojnych koncentruje się na monitorowaniu i nadzorze norweskiej przestrzeni lądowej, powietrznej i morskiej oraz obszarów morskich znajdujących się pod jurysdykcją Norwegii (zob. Aneks 5); kontroli celnej, policyjnej, środowiskowej i rybołówstwa na obszarach morskich; ratownictwie morskim i lądowym. Zadania armii to także ochrona granicy lądowej z Rosją, ochrona obiektów wojskowych i cywilnych oraz zarządzanie kryzysowe w kraju.

Tocząca się od kilku lat **modernizacja i restrukturyzacja Sił Zbrojnych Norwegii** odzwierciedla powyższe priorytety i zadania – przede wszystkim w kontekście norweskiej Dalekiej Północy⁴³, gdzie Norwegia chce utrzymywać stałą i widoczną obecność wojskową na morzu, w powietrzu i na lądzie. Ze względu na

⁴¹ Forsvaret, Tall og statistikk, <http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/Sider/tall-og-statistikk.aspx>. Kobiety od 2006 roku przechodzą proces klasyfikacji wojskowej, do 2013 roku mogły zgłaszać się na ochotnika do pełnienia służby zasadniczej.

⁴² Norwegian Ministry of Defence, Et forsvar for vår tid, Proposisjon til Stortinget, Prop. 73 S, s. 12-15, 23.03.2012, <http://www.regjeringen.no/pages/37583840/PDFS/PRP201120120073000DDDPDFS.pdf>

⁴³ Justyna Gotkowska, Olaf Osica (red.), W regionie siła? Stan i perspektywy współpracy wojskowej wybranych państw obszaru od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego, Raport OSW, październik 2012, s. 38, <http://www.osw.waw>.

konieczność zabezpieczania interesów ekonomicznych i wzmocnienia zdolności do reagowania kryzysowego na dużych obszarach morskich, priorytetem w ramach modernizacji sił zbrojnych był rozwój Marynarki Wojennej i wchodzącej w jej skład Straży Wybrzeża, które otrzymały w ostatnich latach nowoczesne jednostki⁴⁴. Obecnie modernizowane i restrukturyzowane są Siły Powietrzne – Norwegia zdecydowała się na zastąpienie samolotów wielozadaniowych F-16 najnowszymi 52 myśliwcami F-35 (uzbrojonymi w pociski manewrujące JSM typu *stealth* dalekiego zasięgu do zwalczania celów morskich i lądowych), które mają stopniowo wchodzić do służby od ok. 2018 roku, wymienia flotę śmigłowców oraz reformuje strukturę Sił Powietrznych. Powoli rozpoczyna również restrukturyzację i modernizację relatywnie dotąd zaniedbanych Wojsk Lądowych i Obrony Krajowej, m.in. pod kątem wzmocnienia ich zdolności do działań w warunkach arktycznych. Jeden z batalionów na norweskiej Dalekiej Północy ma stać się Batalionem Arktycznym i być lepiej przystosowany do działań w warunkach polarnych, złożony z żołnierzy służby zawodowej i poborowej⁴⁵. Ponadto w ramach restrukturyzacji sformowana została Obrona Cybernetyczna, która ma za zadanie ochronę wojskowej (a w szczególnych przypadkach również cywilnej) infrastruktury informatycznej oraz systemów dowodzenia i łączności przed atakami cybernetycznymi mogącymi sparaliżować działania armii.

pl/pl/publikacje/raport-osw/2012-12-10/w-regionie-sila-stan-i-perspektywy-wspolpracy-wojskowej-wybranych-p

⁴⁴ Marynarka Wojenna otrzymała 5 fregat rakietowych typu *Fridtjof Nansen* i 6 ścigaczy rakietowych, nazywanych też korwetami obrony wybrzeża, typu *Skjold*. Oba typy okrętów mają być uzbrojone m.in. w pociski przeciwokrętowe NSM Kongsberga. Straż Wybrzeża liczy 14 jednostek, w tym dostarczone w ostatnich latach 5 jednostek patrolowych typu *Nornen* i 3 jednostki typu *Barentshav*. Straż Wybrzeża ma do 2016 roku otrzymać jednostkę o wzmocnionej konstrukcji kadłuba umożliwiającej łamanie pokrywy lodowej oraz posiadającej lądowisko dla śmigłowców.

⁴⁵ Trude Pettersen, Norway establishes 'Arctic Battalion', *BarentsObserver*, 29.03.2012, <http://barentsobserver.com/en/topics/norway-establishes-arctic-battalion>

Odzwierciedleniem znaczenia Dalekiej Północy jest również **rozmieszczenie w tym regionie dużej części norweskiej infrastruktury wojskowej**, choć należy zaznaczyć, że jest ono częściowo także dziedzictwem zimnej wojny. Do północnych regionów Norwegii należy zaliczyć przy tym regiony Nordland, Troms i Finnmark. W ostatnich latach infrastruktura wojskowa została ze względów finansowych oraz operacyjnych zmniejszona i skoncentrowana. Narodowe Dowództwo Sił Połączonych (NJHQ), które dowodzi, planuje i prowadzi operacje w kraju i za granicą w 2009 roku przeniesione zostało z południowej Norwegii do położonego na północy Bodø (region Nordland). Zgodnie z długoterminowym planem obronnym na lata 2013–2016, po rezygnacji z jednej z dwóch głównych baz lotniczych (Bodø), główna baza jednostek bojowych wyposażonych w wielozadaniowe samoloty F-35 w przyszłości oraz jednostek obrony powietrznej ze względów infrastrukturalnych i politycznych ma być umiejscowiona w Ørland w środkowej Norwegii (region Sør-Trøndelag). Dowództwo Sił Powietrznych ma jednak pozostać w Bodø, a dyżur bojowy (QRA) w północnej Norwegii ma być pełniony z Evenes (region Nordland), tak aby utrzymać szybki czas reagowania na Dalekiej Północy. Na północy znajduje się również jedyna baza samolotów rozpoznawczych i patrolowych P-3 Orion (Andøya w regionie Nordland) oraz największa norweska baza śmigłowców (Bardufoss w regionie Troms). W przypadku Marynarki Wojennej, skoncentrowanej w Bergen na południu Norwegii, na północy stacjonuje jednostka piechoty morskiej (Kystjegerkommandoen; w Harstad w regionie Troms), morska jednostka sił specjalnych (Marinejegerkommandoen; w Ramsund w regionie Nordland) oraz dowództwo norweskiej Straży Wybrzeża (w Sortland w regionie Nordland). W przypadku Wojsk Lądowych w północnych regionach Norwegii znajduje się dowództwo Brygady Północ i stacjonują bataliony należące do Brygady: piechoty zmotoryzowanej, artylerii, rozpoznania, inżynieryjny, pancerny, łączności, logistyki, służby medycznej (w regionie Troms). W Kirkenes w regionie Finnmark stacjonuje batalion pełniący funkcję straży granicznej przy granicy Norwegii z Rosją.

Mimo że norweskie rozwiązania w zakresie finansowania, rekrutacji, funkcjonowania, restrukturyzacji i modernizacji sił zbrojnych są dobrze przemyślane, to **w niektórych obszarach pojawiają się luki**, o których w Norwegii publiczna dyskusja rozpoczęła się wiosną 2013 roku⁴⁶. Wynikają one głównie z finansowania sił zbrojnych nieadekwatnego do zapotrzebowania oraz z problemów z rekrutacją żołnierzy. W dyskusji wskazuje się na ograniczenia wynikające z poboru dla gotowości operacyjnej norweskiej armii⁴⁷. Norweskie Siły Zbrojne liczą 16 tys. żołnierzy służby zawodowej i ok. 8 tys. poborowych (zob. Aneks 4). Poborowi uzupełniają w dużej mierze profesjonalną Marynarkę Wojenną i Siły Powietrzne, służąc głównie w Wojskach Lądowych. W związku z tym poziom gotowości operacyjnej batalionów złożonych z żołnierzy poborowych i stanowiących trzon obrony lądowej na Dalekiej Północy jest dosyć niski. Najbardziej sprofesjonalizowane bataliony (Telemark, jednostki sił specjalnych), w których służą żołnierze zawodowi, które brały też udział w operacjach zagranicznych, stacjonują na południu Norwegii. Z problemami kadrowymi boryka się zmodernizowana Marynarka Wojenna, która ma wprawdzie pięć najnowszych fregat rakietowych, ale tylko trzy załogi do ich obsadzenia i obsługi technicznej. W Siłach Powietrznych z 57 wielozadaniowych samolotów F-16 można było w 2010 roku wykorzystywać jedynie 15–16 myśliwców, ze względu na problemy ze sprzętem. Brakuje również środków na odpowiednie wyposażenie i wyszkolenie żołnierzy Obrony Krajowej. Krytykowane jest również nieprzeprowadzanie ćwiczeń wojskowych w regionach przy granicy z Rosją (północne Troms i Finnmark), czyli tam, gdzie można się

⁴⁶ Spowodowało ją opublikowanie raportu na temat stanu norweskich sił zbrojnych przez byłego dyrektora Instytutu Badawczego Sił Zbrojnych (FFI), Nilsa Holme. Zob.: Nils Holme, Forsvarspolitikken ved et veiskille, civita-rapport, kwiecień 2013, <http://www.civita.no/publikasjon/forsvarspolitikken-ved-et-veiskille>

⁴⁷ Gerard O'Dwyer, Norway's Former Defense Chief Blasts 'Dysfunctional' Conscript-based Military, 30.09.2013, *DefenseNews*, <http://www.defensenews.com/article/20130930/DEFREG01/309300031>

spodziewać wystąpienia sytuacji kryzysowych⁴⁸. Ponadto, mimo że zapowiadane jest zwiększenie budżetu obronnego Norwegii, zakup 52 samolotów wielozadaniowych F-35, generujący bardzo duże koszty, może w przyszłych latach skutkować ewentualnie wstrzymaniem części innych zakupów czy zmniejszeniem liczby ćwiczeń, a tym samym obniżeniem zdolności do działania całości norweskiej armii.

4. Współpraca w regionie Europy Północnej

Oprócz działań podejmowanych w NATO i rozbudowy potencjału obronnego kraju, jednym z filarów polityki obronnej Norwegii staje się dążenie do zwiększenia współpracy w obszarze bezpieczeństwa i obronności z państwami natowskimi oraz ze Szwecją i Finlandią w regionie Europy Północnej. Norwegia była jednym z głównych inicjatorów zintensyfikowania nordyckiej współpracy obronnej, rozwinęła strategię kooperacji z państwami Morza Północnego oraz popiera ideę współpracy polityczno-wojskowej w tzw. Grupie Północnej. Przez te działania chce wzmocnić zdolności obronne własne i regionalne w kontekście przeobrażeń środowiska bezpieczeństwa. Zmiany dotyczą, z jednej strony, modernizacji i reformy rosyjskiego potencjału wojskowego przy zwiększeniu strategicznego znaczenia Dalekiej Północy, z drugiej zaś – niepewności dotyczącej dalszego rozwoju i politycznej spójności NATO oraz stopnia zaangażowania USA w Europie. **Z perspektywy Norwegii współpraca polityczna i wojskowa obejmująca kraje nordyckie oraz angażująca największych europejskich sojuszników ma mieć wymiar prewencyjny i odstraszający wobec Rosji. Ma zwiększać interoperacyjność, powiązania wojskowe oraz wzmacniać obecność partnerów i sojuszników w Norwegii.**

⁴⁸ Sveinung Berg Bentzrød, Vi aner ikke hva Forsvaret kan klare, *Aftenposten*, 03.05.2013, http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Vi-aner-ikke-hva-Forsvaret-kan-klare-7188615.html#_UgOZ9dj-QyI

Kooperacja w ramach nordyckiej współpracy obronnej (NORDEFKO)⁴⁹ ze Szwecją, Finlandią i Danią ma m.in. na celu wzmocnienie potencjału obronnego regionu poprzez wspólne ćwiczenia i szkolenia, wspólne zakupy uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Państwa nordyckie stać wspólnie na więcej, a ewentualne oszczędności mogą być przeznaczane na inwestycje w innych obszarach. Ponadto stała współpraca pozostających poza NATO Szwecji i Finlandii z Danią i Norwegią umożliwi efektywniejsze przejmowanie przez nie standardów natowskich oraz zwiększa zdolność współdziałania nie tylko pomiędzy państwami nordyckimi, lecz także z Sojuszem – w regionie i poza nim. Nordycka współpraca nie powinna jednak ani ograniczać norweskiej suwerenności w podejmowaniu decyzji politycznych (np. o udziale w operacjach zagranicznych), ani stać się alternatywą dla NATO w regionie. Norwegia traktuje NORDEFKO jako format dla nordyckich projektów typu *pooling&sharing* czy *smart defence*, zaś w przypadku wspólnego zaangażowania wojskowego za granicą – jako budowanie „marki” regionu w ONZ, NATO i UE. NORDEFKO stanowi wprawdzie trzon norweskiej współpracy wojskowej. Jednak ze względu na stosunkowo nieduży, nawet połączony, potencjał wojskowy państw nordyckich, Norwegia nie chce zawęzić współpracy wyłącznie do najbliższych sąsiadów. Preferuje współpracę z udziałem większych sojuszników z NATO, jeśli będzie ona przynosić większe korzyści polityczne, wojskowe czy ekonomiczne.

Współpraca wojskowa z państwami Morza Północnego postrzegana jest właśnie w tych kategoriach. Ich obecność na norweskiej Dalekiej Północy oraz kooperacja wojskowo-techniczna, a nawet gospodarcza z **Wielką Brytanią, Niemcami i Holandią** wzmacnia pozycję Norwegii w relacjach z Rosją. Kraje te są państwami NATO o największych zdolnościach wojskowych w regio-

⁴⁹ Więcej zob.: Justyna Gotkowska, Smart defence po nordycku, BEST OSW, 19.09.2012, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/best/2012-09-19/smart-defence-po-nordycku>

nie; są również największymi importerami norweskich surowców energetycznych⁵⁰. Strategiczny wymiar kooperacji z tymi państwami podkreśliła norweska Strategia Morza Północnego zaproponowana przez resort obrony w 2003/2004 roku. Do tej pory Norwegia rozwinęła najbardziej intensywne relacje z Wielką Brytanią, z którą podpisała w marcu 2012 roku porozumienie na temat dwustronnej współpracy obronnej⁵¹. Jego efektem są m.in. ćwiczenia brytyjskiej piechoty morskiej (zarówno regularnych, jak i rezerwowych jednostek) na norweskiej Dalekiej Północy⁵². Z Holandią w kwietniu 2013 roku Norwegia podpisała porozumienie o współpracy wojskowej, obejmujące programy szkoleniowe i kooperację poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz przemysłów zbrojeniowych⁵³. Równie ważnym partnerem z punktu widzenia Norwegii mogą stać się w przyszłości Niemcy. Powodem jest wzrost znaczenia RFN w Unii Europejskiej oraz – równie ważne – utrzymywanie dobrych relacji z Rosją. Niemiecka obecność gospodarcza i/lub wojskowa na norweskiej Dalekiej Północy miałyby więc stabilizujący wpływ na cały region. Obecnie norwesko-niemiecka współpraca wojskowa toczy się głównie w ramach podłączenia norweskiej Brygady Północ do cyklu szkoleniowego 1. Niemiecko-Holenderskiego Korpusu. Co kilka lat niemieckie i holenderskie jednostki sił lądowych prowadzą ćwiczenia wojskowe w Norwegii⁵⁴. Równie istotne jest dla Norwegii zaangażowanie niemieckich firm w norweski sektor paliwowy,

⁵⁰ W 2010 roku Wielka Brytania importowała 52% norweskiej ropy naftowej, Holandia 18%, a Niemcy 5%. W tym samym roku Niemcy odbierały 30%, Wielka Brytania 27%, a Holandia 8% norweskiego gazu ziemnego transportowanego gazociągami. U.S. Energy Information Administration, Norway, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=NO>

⁵¹ Norwegian Ministry of Defence, Skrev under samarbeidsavtale med Storbritannia, 07.03.2012, <http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/whats-new/News/2012/skrev-under-samarbeidsavtale-med-storbri.html?id=674220>

⁵² British Ministry of Defence, Defence Secretary visits Royal Marines commandos in Norway, 02.03.2013, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-visits-royal-marine-commandos-in-norway>

⁵³ Agencja Lotnicza Altair, Norwesko-holenderskie porozumienie o współpracy, 03.06.2013, http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=10585&q=Skjold

⁵⁴ Np. ćwiczenia Cold Challenge 2011 czy planowane Noble Ledger 2014.

w tym w eksploatację złóż na norweskim szelfie kontynentalnym w obszarze graniczącym z Rosją⁵⁵.

Norwegia podkreśla również konieczność zbadania możliwości **polityczno-wojskowej współpracy i dialogu w regionie Europy Północnej w ramach tzw. Grupy Północnej**, która obejmuje państwa nordyckie, bałtyckie, Wielką Brytanię, Holandię, Niemcy i Polskę⁵⁶. Format Grupy Północnej scala wszystkie dotychczasowe formaty współpracy wojskowej prowadzonej przez Norwegię: nordycki, nordycko-bałtycki, z państwami Morza Północnego przy uzupełnieniu o Polskę. Włącza również Szwecję i Finlandię do rozmów państw natowskich o wyzwaniach i zagrożeniach regionalnych. Norwegia traktuje Grupę Północną jako forum wzmacniania istniejącej współpracy i poszukiwania nowych jej form. Kwestią otwartą pozostaje jednak konkretny wymiar kooperacji.

⁵⁵ Trude Pettersen, Norway and Germany talk energy, *BarentsObserver*, 20.02.2013, <http://barentsobserver.com/en/energy/2013/02/norway-and-germany-talk-energy-20-02>

⁵⁶ Format ten został zainicjowany przez Wielką Brytanię. Pierwsze spotkanie odbyło się w Oslo w 2010 roku w gronie ministrów obrony lub sekretarzy stanu.

III. NORWEGIA A REGION MORZA BAŁTYCKIEGO

Ze względu na szereg czynników Norwegia wydawałaby się naturalnym partnerem do zacieśniania współpracy bilateralnej, regionalnej oraz w ramach NATO dla Polski i innych krajów regionu Morza Bałtyckiego. Choć Norwegia nie postrzega siebie jako państwo regionu Morza Bałtyckiego, to ze względu na intensywną współpracę polityczną i wojskową ze Szwecją i Finlandią (a nawet państwami bałtyckimi) śledzi również rozwój polityki bezpieczeństwa w regionie. Norwegia podobnie do państw regionu widzi Rosję jako państwo o niestabilnej polityce wewnętrznej i nieprzewidywalnej polityce zagranicznej, o mocarstwowym ambicjach oraz (też militarnych) środkach, aby je realizować przynajmniej w swoim najbliższym sąsiedztwie. Tak jak Polska i państwa bałtyckie, opowiada się za wzmocnieniem wymiaru obrony zbiorowej w NATO oraz w coraz większym stopniu podkreśla konieczność regionalnego wymiaru współpracy wojskowej.

Mimo zbliżonych interesów Norwegia podchodzi jednak ostrożnie do współpracy z sojusznikami z regionu Morza Bałtyckiego dotyczącej wymiaru obrony zbiorowej w NATO z dwóch powodów. Po pierwsze, Polska i państwa bałtyckie z norweskiej perspektywy wydają się konkurentami Norwegii w zabiegach o zainteresowanie, gwarancje bezpieczeństwa i obecność wojskową sojuszników. I to w czasie, gdy budżety obronne państw członkowskich maleją, a USA przekierowują swoją uwagę i zasoby wojskowe na region Azji i Pacyfiku⁵⁷. Po drugie, Norwegia obawia się, że wzrost napięć pomiędzy NATO a Rosją w regionie Morza Bałtyckiego czy w Europie Środkowej może odbić się niekorzystnie na relacjach norwesko-rosyjskich. Norweskie zaangażowanie wojskowe czy polityczne w działania

⁵⁷ Norwegian Ministry of Defence, Et forsvar for vår tid, Proposisjon til Stortinget, Prop. 73 S, s. 25, 23.03.2012, <http://www.regjeringen.no/pages/37583840/PDFS/PRP201120120073000DDPDFS.pdf>

NATO w rosyjskim sąsiedztwie, które Rosja postrzega jako wroga, może natomiast powodować reperkusje na Dalekiej Północy. O obawach Norwegii na poziomie wojskowym może świadczyć jej niewielki wkład (oficerowie sztabowi) w natowskie ćwiczenia Steadfast Jazz 2013 w Polsce i w państwach bałtyckich. Ćwiczenia miały charakter poligonowy i oparte były na artykule 5. Traktatu Waszyngtońskiego (scenariusz ataku zbrojnego na terytorium Sojuszu). Na poziomie politycznym wiele mówiące było stanowisko norweskiego rządu w czasie wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 roku. Norwegia o rozpoczęcie konfliktu obwiniła Gruzję, uznając jednocześnie działania rosyjskie za złamanie prawa międzynarodowego. W trakcie konfliktu była w grupie państw, które uważały nieoficjalnie, że działania Rosji spowodowała m.in. deklaracja szczytu NATO w Bukareszcie dotycząca polityki otwartych drzwi wobec Gruzji i Ukrainy, forsowana przez USA i część krajów Europy Środkowej. W trakcie konfliktu Norwegia opowiadała się za kontynuacją dialogu i współpracy z Rosją w ramach Rady NATO-Rosja i natowskiej operacji Active Endeavour⁵⁸.

Mimo zdystansowanej postawy Norwegii państwa regionu mogą znaleźć pola współdziałania bazujące na zbliżonych interesach w NATO, przy czym ważnym elementem współpracy z Norwacją powinna być zasada wzajemności. Norweskie inicjatywy dotyczące wzmocnienia obrony zbiorowej w NATO są warte wsparcia i powielania – realizacja konkretnych projektów powinna się odbywać nie tylko na Dalekiej Północy, lecz także na wschodnich peryferiach Sojuszu. W ramach zwiększania interoperacyjności sił zbrojnych państw Europy Północnej istotny jest udział w prowadzonych przez Norwację narodowych ćwiczeniach wojskowych (np. Cold Response) – przy zastrzeżeniu, że norweskie jednostki w większym stopniu będą uczestniczyć

⁵⁸ Norway among those splitting NATO, *Views and News from Norway*, 14.02.2012, <http://www.newsinenglish.no/2011/02/14/norway-among-those-splitting-nato/>

w krajowych ćwiczeniach w Polsce i w regionie Morza Bałtyckiego. Niewykluczone jest, że nowy konserwatywny rząd Norwegii będzie bardziej otwarty w kwestii udziału w natowskich ćwiczeniach i zwiększenia współpracy z państwami w regionie. Być może w większym stopniu skłaniał się będzie ku przekonaniu, że podważenie gwarancji bezpieczeństwa NATO czy dopuszczenie do rosyjskiej presji militarnej wobec kraju NATO w regionie Morza Bałtyckiego czy w Europie Środkowej automatycznie osłabia wiarygodność Sojuszu na Dalekiej Północy.

Wymiar dwustronny relacji pomiędzy Polską a Norwegią w ostatnich latach wydaje się stwarzać większe możliwości kooperacji. Najbardziej perspektywiczna jest pragmatyczna współpraca wojskowo-techniczna. Taka, która przynosi korzyści dla sił zbrojnych i przemysłów zbrojeniowych obu krajów oraz nie ma wymowy politycznej i nie stanie się przedmiotem kontrowersji w relacjach Norwegii z Rosją. W przyjętej w 2012 roku norweskiej strategii bezpieczeństwa Polska pojawiła się po raz pierwszy jako potencjalny partner do takiej współpracy⁵⁹. Wzrost znaczenia Polski dla Norwegii tłumaczyć należy planami modernizacyjnymi Sił Zbrojnych RP związanymi z rosnącymi wydatkami Polski na cele wojskowe oraz ostatnimi zakupami norweskiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Nadbrzeżny Dywizjon Rakietowy, uzbrojony w kierowane pociski rakietowe NSM, dostarczony polskiej Marynarce Wojennej przez norweską firmę Kongsberg Defence Systems we współpracy z polskimi firmami, oferuje możliwości wymiany doświadczeń czy wspólnych ćwiczeń z norweską Marynarką Wojenną (w poci-

⁵⁹ Norwegian Ministry of Defence, Et forsvar for vår tid, Proposisjon til Stortinget, Prop. 73 S, s. 28, 23.03.2012, <http://www.regjeringen.no/pages/37583840/PDFS/PRP201120120073000DDDPDFS.pdf>. Zostało to podkreślone bezprecedensową wizytą norweskiej pary królewskiej oraz ministrów obrony i spraw zagranicznych w Polsce w 2012 roku, której ważnym punktem była omawiana w trakcie rozmów kooperacja wojskowo-techniczna. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Wizyta Pary Królewskiej Norwegii, 09.05.2012, <http://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/3838,dok.html>

ski NSM mają być uzbrojone norweskie fregaty i korwety)⁶⁰. Polska jest dla Norwegii ciekawym partnerem w zakresie współpracy sił specjalnych⁶¹. Norwegia restrukturyzuje obecnie swoje siły specjalne⁶², z kolei polskie Wojska Specjalne są oddzielnym rodzajem sił zbrojnych i jedną z polskich specjalności w NATO. W ramach wymiany Polska mogłaby skorzystać z kolei z norweskich doświadczeń w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej (infrastruktura energetyczna, szczególnie morska i nadbrzeżna). W zakresie Sił Powietrznych pragmatyczna współpraca dotyczy eksploatacji samolotów wielozadaniowych F-16 czy transportowych C-130, które w różnych wersjach są na wyposażeniu polskich i norweskich sił zbrojnych. Ponadto interesujące z polskiej perspektywy mogą być również polityka i doświadczenia Norwegii w zakresie współpracy wojskowej z Rosją.

Prace nad tekstem zakończono w październiku 2013.

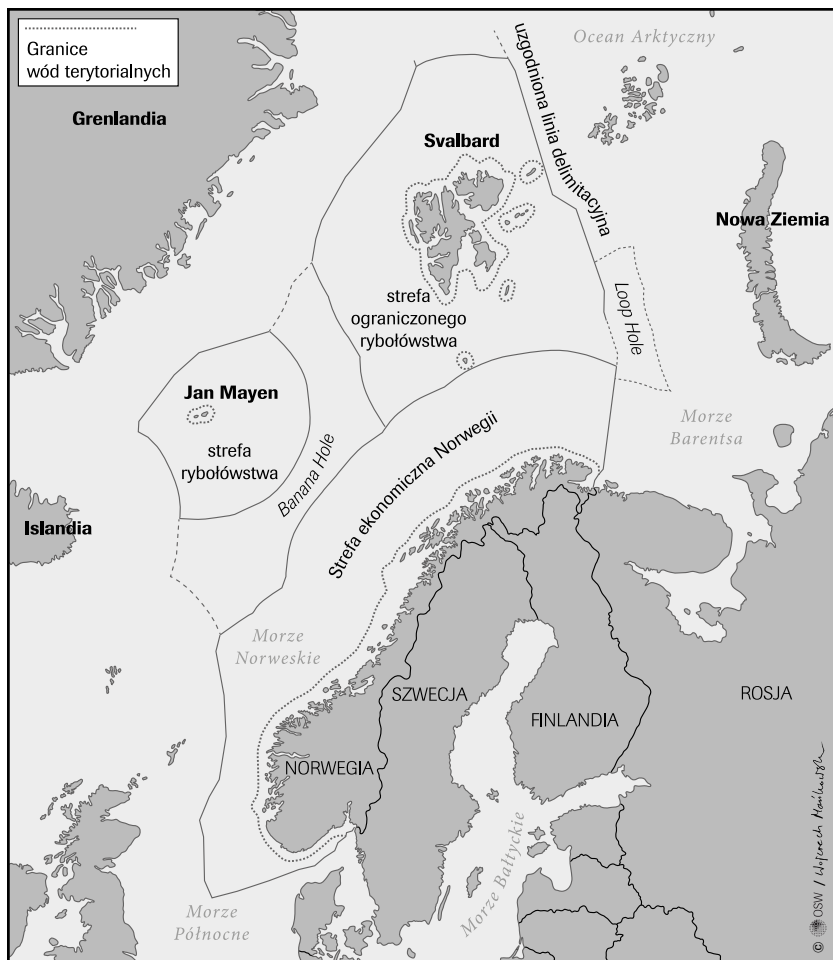
⁶⁰ W przeszłości współpraca Marynarek Wojennych dotyczyła przejęcia przez Polskę (w 2002 roku), w celu użytkowania i modernizacji pięciu okrętów podwodnych typu KOBHEN wycofanych ze służby w norweskiej Marynarce Wojennej; cztery okręty służą nadal w polskiej Marynarce Wojennej.

⁶¹ Ministerstwo Obrony Narodowej, Meeting of Polish and Norwegian Special Forces Commanders, 23.02.2013, <http://www.mon.gov.pl/en/artykul/12484>

⁶² Gerard O'Dwyer, Norway Revamps Special Operations Capacity, DefenseNews, 11.03.2013, <http://www.defensenews.com/article/20130511/SHOWSCO-UT01/305110011/Norway-Revamps-Special-Operations-Capacity>. W Norwegii siły specjalne nie stanowią oddzielnego rodzaju wojsk; poszczególne jednostki są podporządkowane Marynarce Wojennej (Marinejegerkommandoen) i Wojskom Lądowym (Forsvarets Spesialkommando/Hærens Jegerkommando).

Aneks 1. Delimitacja granic morskich Norwegii

Norweska Daleka Północ: norweskie morze terytorialne i część północnych regionów Norwegii (Nordland, Troms i Finnmark); norweska 200-milowa wyłączna strefa ekonomiczna na Morzu Barentsa i Morzu Północnym oraz roszczenia do szelfu kontynentalnego powyżej granicy 200 mil morskich w określonych obszarach arktycznych; archipelag Svalbard oraz wyspa Jan Mayen.

Źródło: http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Folkerett/20121002_FMGT-OVERVIEW_NORGE_NORDOMRaaDENE_NORWEGIAN_MARITIME_BOUNDARIE-S_7_5M_H61xW52_P_JB_ED04_UGRADERT_30odpi.pdf

Aneks 2. Udział Norwegii w operacjach zagranicznych⁶³

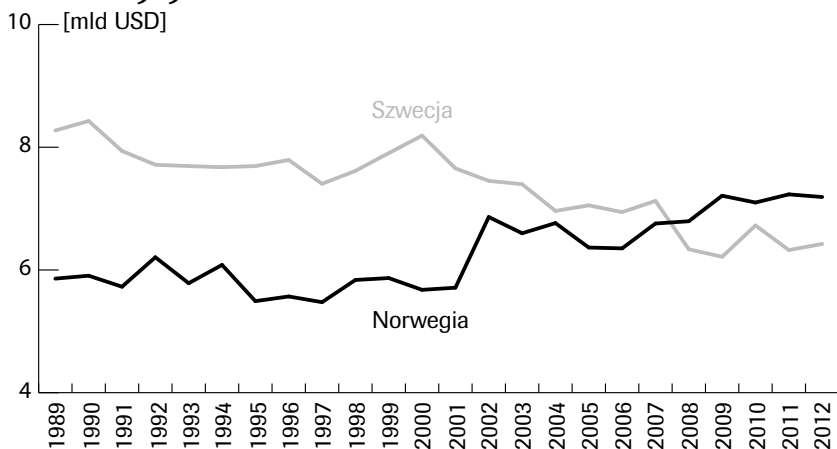
Operacje / Liczba żołnierzy / Rok	2009	2010	2011	2012
Afganistan				
- UNAMA (ONZ)	2	2	1	3
- ISAF (NATO)	510	526	535	628
Kosowo				
- UNMIK (ONZ)	1	1	1	1
- KFOR (NATO)	6	4	3	3
Bośnia i Hercegowina				
- EUFOR	21	2	1	1
- NATO HQ	3			
Sudan				
- UNMIS/UNISFA (ONZ)	22	20	11	19
Kongo				
- MONUC/MONU-SCO (ONZ)	1	1	1	1
Czad				
- MINURCAT (NATO)	154			
Róg Afryki				
- Atalanta (UE)				
- Ocean Shield (NATO)	4		39	39

⁶³ Dane za: Norwegian Ministry of Defence, Facts and Figures. Norwegian Defence, 2010, 2011, 2012, 2013, <http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/documents/Handbooks-and-brochures.html?id=2126> oraz za: Forsvaret, Operasjoner i utlandet, <http://forsvaret.no/operasjoner/internasjonalt/Sider/default.aspx>

Operacje / Liczba żołnierzy / Rok	2009	2010	2011	2012
Bliski Wschód - UNSTO (ONZ)	13	14	12	13
Półwysep Synaj - MFO (ONZ)	6	3	3	3
Liban - UNIFIL II (ONZ)	5			
Libia - OUP (NATO)			108	
Ogółem	średnio ok. 800 żołnierzy	średnio ok. 700 żołnierzy	średnio ok. 650 żołnierzy	średnio ok. 700 żołnierzy

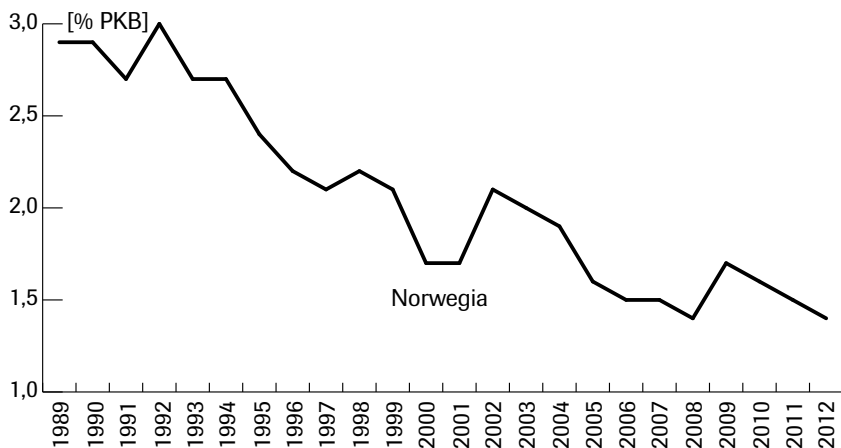
Aneks 3. Wydatki na cele wojskowe

Wydatki na cele wojskowe Norwegii i Szwecji według SIPRI w latach 1989–2012

Źródło: SIPRI Military Expenditure Database, Stockholm International Peace Research Institute, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/milex_database

Wydatki na cele wojskowe według SIPRI w latach 1989–2012

Źródło: SIPRI Military Expenditure Database, Stockholm International Peace Research Institute, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/milex_database

Aneks 4. Liczebność i kategorie personelu Norweskich Sił Zbrojnych

Liczebność Norweskich Sił Zbrojnych w 2012 roku⁶⁴ – pracownicy wojskowi, cywilni i poborowi

Wojska Lądowe	4 550 + 4 802 poborowych
Marynarka Wojenna	2 426 + 2 277 poborowych*
Siły Powietrzne	2 811 + 1 158 poborowych
Logistyka	2 813
Obrona Krajowa	534 + 54 poborowych
Obrona cybernetyczna	1 089
Inne	2 778
Suma:	16 991 pracowników cywilnych i wojskowych 8 000 poborowych + ok. 45 000 żołnierzy rezerwowych

* w tym Straż Wybrzeża 360 (+ 339 poborowych)

⁶⁴ Forsvaret, Forsvarets årsrapport 2012, 22.03.2013, <http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/publikasjoner/rapport2012/Documents/Forsvarets%20%C3%A5rsrapport%202012%20fullstendig%20versjon.pdf>

Kategorie personelu w Norweskich Siłach Zbrojnych w 2012 roku⁶⁵

Zawodowa służba wojskowa:	
- służba stała (Y-befal)	6 754
- służba kontraktowa do 35. roku życia (A-befal)	3 655
- służba czasowa na okres do 3 lat (Verveve)	1 241
Zasadnicza służba wojskowa (pobór)	
<i>Trwa 19 miesięcy, w tym 12 miesięcy służby zasadniczej i 5 miesięcy w ramach ćwiczeń żołnierzy rezerwowych lub Obrony Krajowej w kolejnych latach</i>	ok. 8 000
Pracownicy cywilni	ok. 5 300

⁶⁵ Forsvaret, Forsvarets årsrapport 2012, 22.03.2013, <http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/publikasjoner/rapport2012/Documents/Forsvarets%20%C3%A5rsrapport%202012%20ofullstendig%20oversjon.pdf>

Aneks 5. Aktywność Norweskich Sił Zbrojnych w kraju

Aktywność norweskich Sił Powietrznych w ramach nadzoru norweskiej przestrzeni powietrznej⁶⁶

	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba wylotów	32	38	36	34	41
Liczba zidentyfikowanych samolotów*	87	77	39	48	71

* Nie ma podziału na zidentyfikowane samoloty, które jedynie zbliżyły się do granicy przestrzeni powietrznej Norwegii i na te, które ją przekroczyły. Zidentyfikowane samoloty to w większości statki powietrzne rosyjskich sił zbrojnych.

Aktywność jednostek norweskiej Straży Wybrzeża – liczba dni patrolowych w podziale na północną i południową Norwegię⁶⁷

	2010	2011	2012
Północna Norwegia	2112	2226	2137
Południowa Norwegia	1375	1373	1469

⁶⁶ Tzw. Quick Reaction Alert samolotów wielozadaniowych F-16. Forsvaret, Kampfly: klare på 15 minutter, <http://forsvaret.no/operasjoner/norge/Sider/Kampfly.aspx>

⁶⁷ Forsvaret, Forsvarets årsrapport 2012, 22.03.2013, <http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/publikasjoner/rappport2012/Documents/For-svarets%20%C3%A5rsrapport%202012%20ofullstendig%20oversjon.pdf>